

Una invitació a la planificació i a l'autoresponsabilitat territorial

Jordi Oliver i Solà

AMBIENTÒLEG. INSTITUT DE CIÈNCIA I TECNOLOGIA AMBIENTALS (ICTA-UAB)

La situació econòmica i social de fa cinquanta anys no té massa a veure amb l'actual, i per tant, els criteris de preservació de l'entorn no poden de cap manera continuar sent els mateixos. Ja no n'hi ha prou amb declarar zones protegides aquells espais amb un major valor paisatgístic o amb més biodiversitat, sinó que les noves tendències ambientals aposten per una planificació estratègica del territori. De poc serveixen ja les proteccions puntuals o locals, si no es té en compte la resta del territori, perquè el que s'aconsegueix és la creació «d'illes», espais protegits envoltats de zones urbanes i vies de comunicació que fragmenten el territori.

La tradicional protecció d'espais naturals aplicada fins ara al nostre país, atorga protecció legal a un determinat àmbit, i per tant, als ulls de la població sembla com si el més important ja estigués salvat i la resta del territori pogués ser emprat sense haver de considerar-ne el vessant ambiental. Això ens duu a una utilització irracional del territori que incrementa la seva fragmentació i el fa menys permeable per a les espècies que hi habiten.

L'any 1967 McArthur i Wilson van enunciar la Teoria de la Biogeografia d'Illles, la qual enuncia que les illes de major mida i més properes a la font d'espècies (el «continent») tindran un major nombre d'espècies que aquelles més petites i més allunyades. La teoria assumeix també que les poblacions seran de major mida a les illes de major àrea, i que per tant el seu risc d'extinció serà més reduït. D'altra banda, les illes més properes al «continent» tindran una major probabilitat de rebre emigrants d'aquelles espècies que s'hagin extingit i per tant, ser recolonitzades.

Creant un paral·lisme amb aquesta teoria, es pot considerar el nostre territori com un continent que conté les «illes» que la fragmentació humana ha creat. L'antiga visió conservacionista, defensora de la protecció d'espais naturals concrets, en la realitat actual condueix a la formació d'espais cada vegada més aïllats, similars a les «illes» de McArthur i Wilson. Davant d'aquesta amenaça sorgeix la mentalitat actual de gestió territorial que atorga importància a tots els elements del territori, i no només a aquelles peces biodiverses. Des de les reserves naturals integrals més

El 2005 es van celebrar els 50 anys de la creació del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, el primer dels dos parcs nacionals creats als països catalans. Aquest fet és un punt de partida per reflexionar sobre els canvis que ha sofert la biologia de la conservació i del territori en general durant aquest temps i de com iniciatives com la de la XCT (Xarxa de Custòdia del Territori) contribueixen a augmentar la consciència ecològica de les generacions futures tot comproment, a base d'acords i pactes, les generacions actuals en la vetlla de la terra.

La Xarxa de Custòdia del Territori facilita la presa de consciència dels valors naturals a escala territorial.

ecològicament madures fins a la plaça major de cada poble i ciutat, cada metre quadrat de territori té una funció ecològica i estratègica, tant pel seu valor intrínsec com per la funció connectora entre els espais contigus. És evident que un espai tindrà més diversitat i/o abundància d'espècies que un altre, però cadascun juga un paper clau en el funcionament del seu entorn.

Aquesta manera d'entendre el territori és el que porta a considerar que el fet que un indret no es trobi inclòs en un espai protegit o continuï uns hàbitats únics i excepcionals, no significa que no tingui interès ecològic o estratègic. Cal planificar, doncs, amb una visió global i integradora de totes les peces del territori. Tanmateix aquesta mentalitat

porcions. La fragmentació de l'àrea de distribució d'una espècie en poblacions més petites mena a una reducció de la viabilitat de cada una d'elles a causa de la pèrdua de variació genètica i per les fluctuacions demogràfiques intrínseques i ambientals.

En el context d'un territori cada cop més fragmentat és on iniciatives com les de la Xarxa de Custòdia del Territori (XCT) —de què parlem en aquest número d'USERDA— juguen un paper destacat, ja que són una invitació a l'autoresponsabilitat i faciliten la presa de consciència dels valors naturals a escala territorial en comptes de centrar-se merament en curiositats locals. Alhora, s'assegura una gestió que garanteixi el manteniment de les funcions dels espais custodiats. Aquestes iniciatives són especialment destacables en el moment que afecten finques situades en llocs estratègics, per exemple, en corredors ecològics.

La custòdia del territori és una valuosa eina per intentar disminuir l'aïllament dels espais protegits, però també per aprendre a valorar les potencialitats ecològiques del territori. És a dir, no tan sols pot ajudar a mantenir amb un cert grau de qualitat els connectors entre espais d'interès, sinó que ajuda que cada municipi sigui conscient del context territorial en el qual es troba immers i fa que actuï en conseqüència, tot orientant, per exemple, el seu creixement urbanístic cap a les àrees on s'entorpeixi el mínim possible les funcions ecològiques del territori.

Un exemple d'aquesta autoresponsabilitat municipal és la que s'ha donat a Cerdanyola del Vallès, on el planejament urbanístic ha estat modificat i adequat als requeriments ecològics del medi i s'ha alliberat de la urbanització un fragment de la via verda que uneix el Parc de Collserola i el de Sant Llorenç del Munt. Es pot discutir si la via verda que s'ha deixat compleix o no amb uns requisits mínims suficients (amplada, vegetació, distància a nuclis densament habitats, etc.) per ser un connector ecològic, però és indiscutible que es tracta d'un pas ferm cap a una visió integrada del territori.

Cal saber donar i apreciar el valor afegit d'un territori ordenat d'acord amb criteris que van més enllà de la «lògica» econòmica i mercantil. D'aquesta manera es contribueix al fet que les generacions futures puguin gaudir d'un territori ben gestionat i que al mateix temps el valor educatiu d'aquestes accions permeti preocupar-nos, no només per quin món deixem a les generacions futures, sinó també per quines generacions futures deixem al món.

EL MEDI MÉS AGREST O HUMANITZAT POT SER VÀLID PER A ALGUNES ESPÈCIES.

no ha d'estar deslligada d'una gestió més local com la que pot desenvolupar un municipi o un propietari que valorin el seu terme o la seva finca com a elements d'interès ecològic. Amb una planificació territorial adient es pot contribuir, a través de l'exercici de l'autoresponsabi-

litat, a mantenir els valors patrimonials propis i alhora mantenir els valors patrimonials del conjunt.

Associada amb la destrucció dels hàbitats deguda a l'explotació o el canvi d'usos es troba la fragmentació, la qual comporta que una taca contínua se subdivideixi en dues o més